

3 : ภาพลวงตา

การรับรู้ของบุคคลนั้นกระทำโดยผ่านระบบรับสัมผัสทั้ง 5 คือ หู ตา จมูก ลิ้น ผิวหนัง และกล้ามเนื้อ จากนั้นจะไปสู่สมองเพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นการมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รสความเจ็บปวด ฯลฯ การรับรู้นี้จึงเป็นการตีความที่ระดับสมองซึ่งขึ้นอยู่กับตัวแปรหลายอย่าง เช่น ประสบการณ์เดิมและความคาดหวังของบุคคล รวมทั้งสิ่งแวดล้อมสิ่งเร้าขณะที่รับรู้ด้วย ดังนั้นการรับรู้จึงอาจตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ตรงก็ได้ การรับรู้ทางตาที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงของสิ่งเร้า เรียกว่าภาพลวงตา (Visual Illusion)

วัตถุประสงค์

บทเรียนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียน

1. การศึกษาภาพลวงตาขนาดสัมพันธ์ (Relative-size Illusion) ซึ่งเป็นภาพลวงตาเกี่ยวกับการรับรู้และกำหนดขนาดของวัตถุ

ในการกำหนดขนาดของวัตถุนั้น เรามักทำโดยเปรียบเทียบวัตถุนั้นกับขนาดของวัตถุที่อยู่ใกล้เคียงเสมอ แต่ภาพลวงตาขนาดสัมพันธ์จะเกิดขึ้นต่อเมื่อการกำหนดขนาดของวัตถุนั้นมีตัวแปรอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และมีผลต่อการรับรู้ขนาดวัตถุของเรา

2. ค้นเคยกับภาพลวงตาที่ศึกษากันมากในจิตวิทยา
3. ศึกษาสาเหตุของการเกิดภาพลวงตา

อุปกรณ์

1. อุปกรณ์ในการทดลองครั้งนี้ประกอบด้วยแผ่นสิ่งเร้าซึ่งแต่ละแผ่นประกอบด้วยเส้นตรง 1 เส้น และมีรูปสี่เหลี่ยมอยู่ที่ปลายทั้งสองของเส้นตรง ความหมายของเส้นตรงที่ใช้ในการทดลองนี้มี 5 ขนาด ดังนี้

- (1) 20/32 นิ้ว
- (2) 25/32 นิ้ว
- (3) 30/32 นิ้ว
- (4) 35/32 นิ้ว
- (5) 40/32 นิ้ว

เส้นตรงแต่ละขนาดจะมี 3 ชุด ดังนั้น แผ่นสิ่งเร้าจะมีทั้งหมด 15 แผ่น ส่วนรูปสี่เหลี่ยมปลายเส้นตรงนั้นมี 3 ขนาด ด้วยกันคือ

ขนาดเล็ก มีส่วนกว้าง 5/16 นิ้ว
ขนาดกลาง มีส่วนกว้าง 15/16 นิ้ว
ขนาดใหญ่ มีส่วนกว้าง 22/16 นิ้ว

เส้นตรงแต่ละขนาดจะมีรูปสี่เหลี่ยมทั้ง 3 ขนาดสลับเปลี่ยนกัน

2. เส้นมาตรฐาน 1 เส้น ยาว 15/16 นิ้ว โดยไม่มีรูปสี่เหลี่ยมอยู่ที่ปลายทั้งสอง
3. กระดาษบันทึกข้อมูล
4. ดินสอ ไม้บรรทัด

วิธีการ

แบ่งผู้ทดลองเป็นกลุ่ม ๆ ละ 2 คน สลับกันเป็นผู้ทดลองและผู้รับการทดลอง

1. ผู้ทดลองจะนำเส้นมาตรฐานไปติดไว้บนสมุด เพื่อให้ผู้รับการทดลองจะได้มองเห็นและใช้เส้นมาตรฐานนี้ เป็นเครื่องเปรียบเทียบตลอดเวลาของการทดลอง

2. ผู้ทดลองจะสับแผ่นสิ่งเร้าทั้ง 15 แผ่น เพื่อมิให้มีการเรียงกันอย่างมีระเบียบ

3. ผู้ทดลองจะแสดงแผ่นสิ่งเร้า แต่ละใบให้กับผู้รับการทดลองดู จนครบทั้ง 15 ใบ แล้วให้ผู้รับการทดลองกำหนดขนาดความยาวของเส้นตรงในแผ่นสิ่งเร้านั้นโดยการเปรียบเทียบกับความยาวของเส้นตรงมาตรฐาน ซึ่งสมมติให้ยาว 100 หน่วย ทั้งนี้ให้กำหนดและเปรียบเทียบกับสายตาเท่านั้น ห้ามใช้ไม้วัด

4. บันทึกคำตอบของผู้รับการทดลองลงในกระดาษบันทึกข้อมูล เมื่อเสร็จสิ้นการตอบคำถามของผู้รับการทดลองแต่ละครั้งให้สับแผ่นสิ่งเร้าใหม่ก่อนที่จะทำการทดลองครั้งต่อไปทำเช่นนี้ไปจนกระทั่งครบ 6 ครั้ง จากนั้นผู้ทดลองและผู้รับการทดลองจะเปลี่ยนหน้าที่กัน

คำสั่งในการทดลอง

คำสั่งที่ผู้ทดลองจะบอกแก่ผู้รับการทดลองมีดังนี้

“ในการทดลองครั้งนี้ สิ่งที่ท่านจะต้องทำคือ การกำหนดขนาดความยาวของเส้นตรงซึ่งปลายเส้นตรงทั้งสองจะมีรูปสี่เหลี่ยมขนาดต่าง ๆ อยู่ หน้าที่ของท่านมีเพียงกำหนดขนาดความยาวของเส้นตรงเท่านั้น ไม่ต้องกำหนดขนาดของรูปสี่เหลี่ยม

การกำหนดความยาวของเส้นตรงนี้ขอให้กำหนดเป็นตัวเลขและให้กำหนดขนาดความยาวตามที่ท่านเห็น โดยไม่ต้องคำนึงถึงอะไรทั้งสิ้น และห้ามใช้ไม้วัด

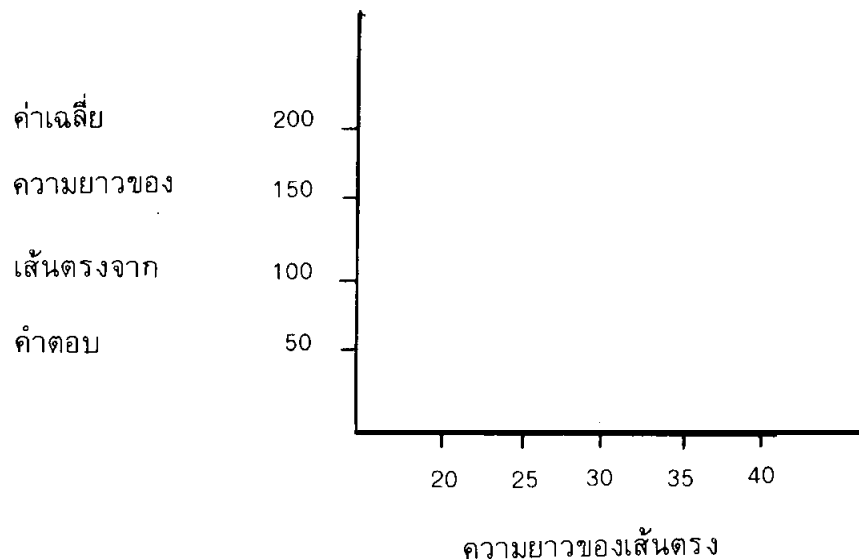
ท่านสามารถใช้เส้นมาตรฐานซึ่งไม่มีรูปสี่เหลี่ยมอยู่ที่ปลายทั้งสองในการเปรียบเทียบได้ตลอดเวลา เส้นมาตรฐานนี้มีความยาว 100 หน่วย ถ้าเส้นตรงระหว่างรูปสี่เหลี่ยมที่ท่านเห็นยาวกว่าเส้นมาตรฐาน ท่านอาจกำหนดให้ความยาวนั้นเป็น 110,140,163 หน่วย หรือตัวเลขใด ๆ ก็ได้

ตามที่ท่านเห็นสมควร ถ้าเส้นตรงนั้นสั้นกว่าเส้นมาตรฐาน ท่านจะกำหนดให้เป็นตัวเลขใดก็ได้ที่น้อยกว่า 100 เช่น 80 หรือ 40 หรือตัวเลขที่ท่านเห็นว่าสมควร

การทดลองครั้งนี้ จะทำทั้งหมด 6 ครั้ง หน้าของท่านคือตัดสินความยาวของเส้นตรงที่เห็น อย่างพยายามที่จะแก้ภาพลวงตาหรืออะไรทั้งสิ้น”

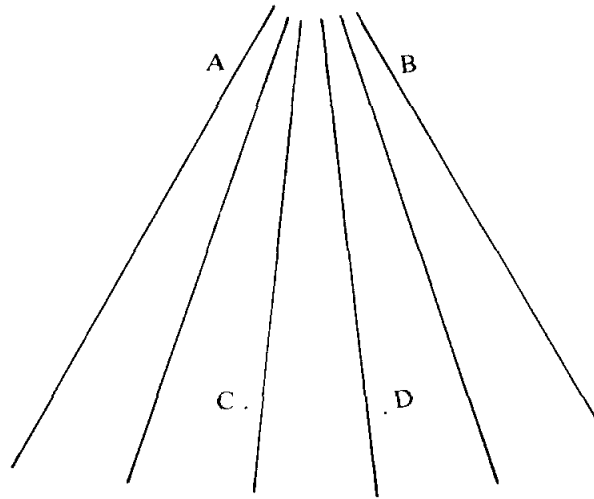
5. นำผลการทดลองของแต่ละคนมาหาคะแนนรวม และคะแนนเฉลี่ยของคำตอบครั้งที่ 3, 4, 5 และ 6 โดยถือว่าการทดลองครั้งที่ 1 และ 2 นั้นเป็นการฝึกหัด

6. เขียนกราฟแสดงผลการทดลองครั้งนี้ โดยให้ความยาวของเส้นตรงเป็นแกนอนและค่าเฉลี่ยของความยาวของเส้นแต่ละเส้นเป็นแกนตั้ง ในกราฟเดียวกันนี้ให้ plot เส้น 3 เส้นด้วยกัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงค่าเฉลี่ยของคำตอบของผู้รับการทดลองที่มีต่อเส้นตรงทั้ง 5 เส้น ซึ่งมีรูปสี่เหลี่ยม ขนาดเล็ก กลาง และใหญ่อยู่ที่ปลายทั้งสอง

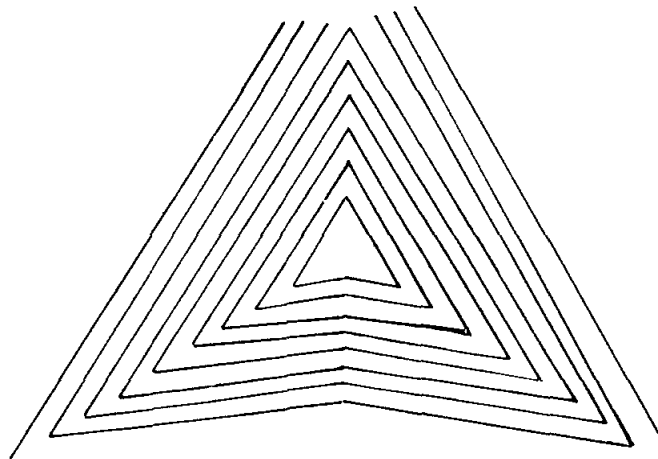
ประสบการณ์เพิ่มเติม

ก. เปิดไปหน้าที่มีรูป รูปเส้นคู่ ใช้ไม้บรรทัดเขียนเส้นนอน AB ยาว 2 ซม. ตัดเส้นคู่ตอนบนหนึ่งเส้น และเขียนเส้นนอน CD ยาว 2 ซม. ตัดเส้นคู่ตอนล่างอีกหนึ่งเส้น พยายามเขียนให้เส้นนอนเส้นบนและเส้นล่างยาวเท่ากันให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แล้วใช้สายตาเปรียบเทียบความยาวของเส้นนอนทั้งสองเส้น เส้นใดยาวกว่า? ปรากฏการณ์นี้เรียกว่าภาพลวงตาพอนโซ (Ponzo Illusion)

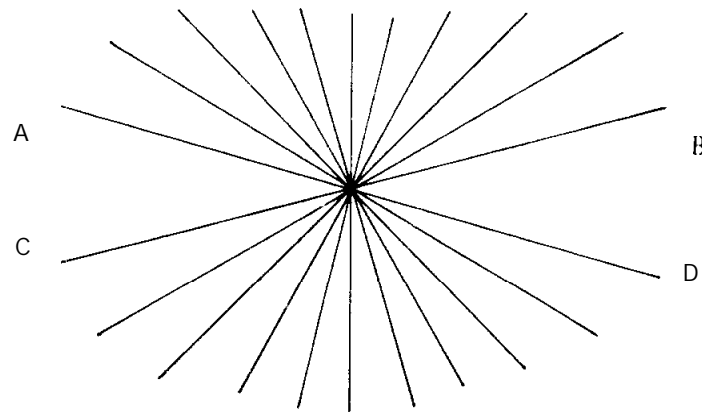
รูปเส้นคู่ (Ponzo Illusion)

ข. ดูรูปสามเหลี่ยมซ้อนกัน ใช้เหรียญขนาดเหรียญ 50 สตางค์ ที่มีเส้นรอบวงกลม ดึงทดสอบก่อนโดยการใส่เหรียญเขียนวงกลม เมื่อกลมจริงแล้วจึงนำเหรียญไปทับจุดภายในรูปสามเหลี่ยม พยายามกะให้จุดอยู่ตรงกลางเหรียญพอดี เขียนวงกลมแล้วยกเหรียญออก ใช้สายตาสั่งาววงกลมในรูปสามเหลี่ยมซ้อนกัน วงกลมกลมดิกหรือไม่? ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า ภาพลวงตาลักกีซ (Luckiesh Illusion)

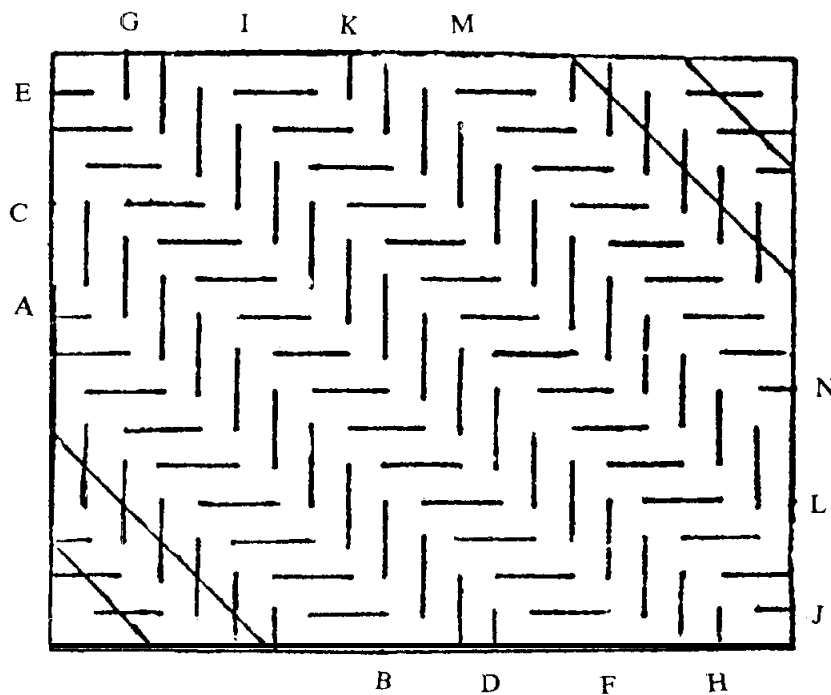
รูปสามเหลี่ยมซ้อนกัน (Luckiesh Illusion)

ค. ดูรูปเส้นรัศมี ใช้ไม้บรรทัดเขียนเส้นตรงเชื่อมจุด A กับ B และเขียนเส้นตรงเชื่อมจุด C กับ D พยายามเขียนเส้นให้ตรงที่สุดเท่าที่จะตรงได้ แล้วใช้สายตาสำรวจดูเส้นทาง AB กับ CD อีกครั้ง AB กับ CD เป็นเส้นตรงหรือเส้นโค้ง? ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า ภาพลวงตาเฮริง (Hering Illusion)

รูปรัศมี

ง. ดูรูปปลายทแยงมุม ใช้ไม้บรรทัดเขียนเส้นทแยง, AB, CD, EF, GH, IJ, KL, และ MN รวม 7 เส้น พยายามให้เส้นต่าง ๆ เหล่านี้ขนานกันมากที่สุดเท่าที่จะขนานได้ แล้วใช้สายตาสำรวจเส้นทแยงเหล่านี้อีกครั้ง เส้นทแยงทั้งหมดขนานกันหรือไม่? ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า ภาพลวงตาซอลล์เนอร์ (Zollner Illusion)

สรุป

1. การรับรู้เกิดจากการตีความของสมอง จากชิ้นส่วนข่าวสารที่ได้รับจากรีเซปเตอร์
2. ภาพลวงตาเกิดขึ้นเพราะข่าวสารบางส่วนเหนี่ยวนำให้สมองตีความภาพ 2 มิติ เป็นภาพ 3 มิติ ที่คลาดเคลื่อนจากความจริง มิติที่สามคือ ความลึก

3. ข่าวสารที่เหนี่ยวนำให้เกิดความลึก มีอาทิ

3.1 การบัง (Interposition) วัตถุที่ถูกบังย่อมอยู่ไกลกว่า (ลึกกว่า) วัตถุที่บัง

3.2 เส้นลู่ (Linear Perspective) จุดที่เส้นตรงลู่เข้าหากันเป็นจุดที่อยู่ไกลกว่า เช่นจุดที่รางรถไฟลู่เข้าหากัน หรือขอบถนนลู่เข้าหากัน ฯลฯ

3.3 การเคลื่อนที่ (Movement) เมื่อเราเดินเคลื่อนที่จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวจะปรากฏว่าเคลื่อนด้วย โดยที่สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเราจะเคลื่อนที่สวนทางกับเรา แต่สิ่งที่อยู่ไกลออกไปจะปรากฏว่าเคลื่อนที่ตามเรา

3.4 แสงและเงา (Light and Shadow) การให้แสงและเงาทำให้เห็นว่าส่วนใดอยู่ใกล้ และส่วนใดอยู่ไกลออกไป

4. ในการรับรู้ขนาด สมองต้องตีความขนาดให้สอดคล้องกับความเป็นจริงเสมอ โดยที่วัตถุที่มีขนาดเท่ากัน จะปรากฏเป็นภาพใหญ่บนเรตินาเมื่อวัตถุอยู่ใกล้ และปรากฏเป็นภาพเล็กบนเรตินาเมื่อวัตถุอยู่ไกล เช่นคนที่ยืนอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำ จะปรากฏเป็นภาพเล็กนิดเดียวบนเรตินาของเรา แต่สมองก็หาได้ตีความขนาดของสิ่งที่เห็นตามขนาดของภาพบนเรตินาไม่ สมองจะปรับขยายขนาด เพื่อให้การรับรู้ตรงกับความเป็นจริง ในการปรับขยายนี้สมองจะปรับตามความลึกของวัตถุนั้น ๆ ถ้าอยู่ลึกมากก็ปรับขยายมาก

5. รูปเส้นลู่ สมองตีความว่าจุดที่เส้นตรงลู่เข้าหากันเป็นจุดที่อยู่ไกล ส่วนจุดที่เส้นตรงถ่างออกจากกันเป็นจุดที่อยู่ใกล้ เมื่อเป็นเช่นนั้น สมองจึงปรับขยายขนาดของเส้นนอนข้างบน ซึ่งสมองตีความอยู่ใกล้ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น (ยาวขึ้น) ดังนั้น จึงเห็นว่าเส้นบนยาวกว่าเส้นล่างทั้ง ๆ ที่ความจริงเส้นนอนทั้งสองเส้นยาวเท่ากัน

6. ความสามารถในการปรับขยายขนาดตามความลึกเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ เด็ก ๆ จะมีความสามารถน้อยในการปรับขยายขนาด ลองพาเด็กอายุ 3-4 ขวบขึ้นไปบนตึกชั้นสูง ๆ เมื่อมองลงมาข้างล่าง จะเห็นรถยนต์คันที่จอดรถเด็กเล่น เด็กจะไม่เชื่อเลยว่ารถยนต์เล็ก ๆ ที่ปรากฏแก่สายตา นั้น คือรถยนต์เท่าของจริง

(ชัยพร วิชชาวุธ, 2519)

อภิปราย

ผู้เรียนควรร่วมกันอภิปรายโดยการตอบคำถามต่อไปนี้

1. เส้นตรงเส้นใดยาวกว่ากัน และเพราะเหตุใด
  - 1.1 เส้นตรง ซึ่งมีรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็กอยู่ที่ปลายทั้งสอง
  - 1.2 เส้นตรง ซึ่งมีรูปสี่เหลี่ยมขนาดกลางอยู่ที่ปลายทั้งสอง
  - 1.3 เส้นตรง ซึ่งมีรูปสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่อยู่ที่ปลายทั้งสอง

.....

.....
2. ช่องว่างระหว่างเส้นในกราฟหมายถึงอะไร.....
ถ้าช่องว่างระหว่างเส้นยิ่งกว้าง หมายความว่าอย่างไร .....

.....

3. ภาพลวงตาลึกลับเกิดขึ้นได้อย่างไร ? .....

.....

.....

4. ในรูปปริศมี ส่วนไหนอยู่ใกล้ ส่วนไหนอยู่ไกล? ดูจากอะไร?.....

.....

.....

5. ภาพลวงตาเฮริง เกิดได้อย่างไร? .....

.....

.....

6. ในรูปปลายทแยงมุม ส่วนไหนอยู่ใกล้ ส่วนไหนอยู่ไกล? ดูจากอะไร? (เปรียบเทียบเส้นทแยงที่ละคู่).....

.....

.....

7. ภาพลวงตาซอลเนอร์ เกิดได้อย่างไร? .....

.....

.....

กระดาษบันทึกข้อมูล

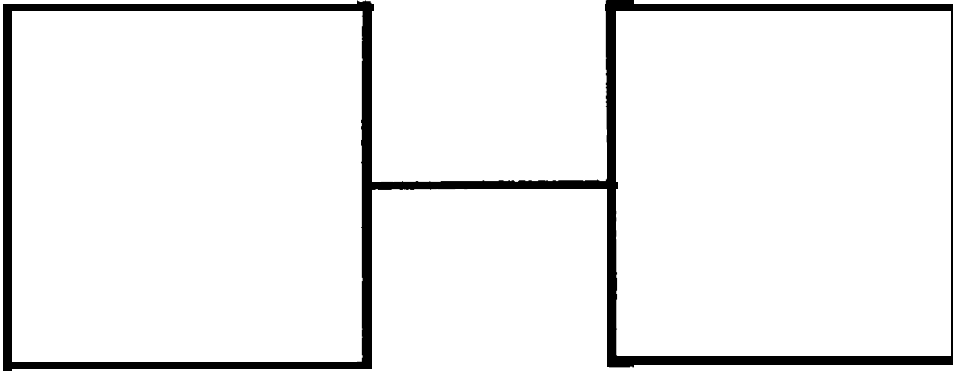
ภาพลวงตาขนาดสัมพันธ์

ผู้ทดลอง.....

ผู้รับการทดลอง.....

ขนาดของรูป สี่เหลี่ยม	ขนาดของ เส้นตรง/นิ้ว	ค่าตอบครั้งที่						ผลรวม	ค่าเฉลี่ย เรียงที่ 3-6
		1	2	3	4	5	6		
1. เล็ก	20/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
2. เล็ก	25/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
3. เล็ก	30/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
4. เล็ก	35/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
5. เล็ก	40/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
6. กลาง	20/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
7. กลาง	25/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
8. กลาง	30/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
9. กลาง	35/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
10. กลาง	40/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
11. ใหญ่	20/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
12. ใหญ่	25/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
13. ใหญ่	30/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
14. ใหญ่	35/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	
15. ใหญ่	40/32	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	

.....

—————

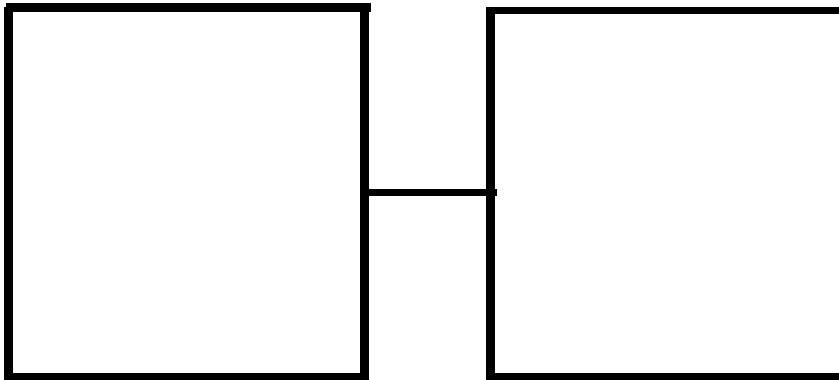

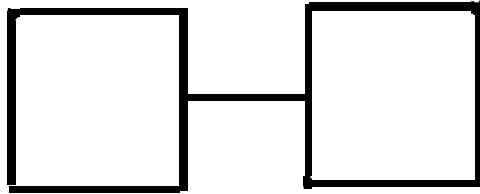
.....

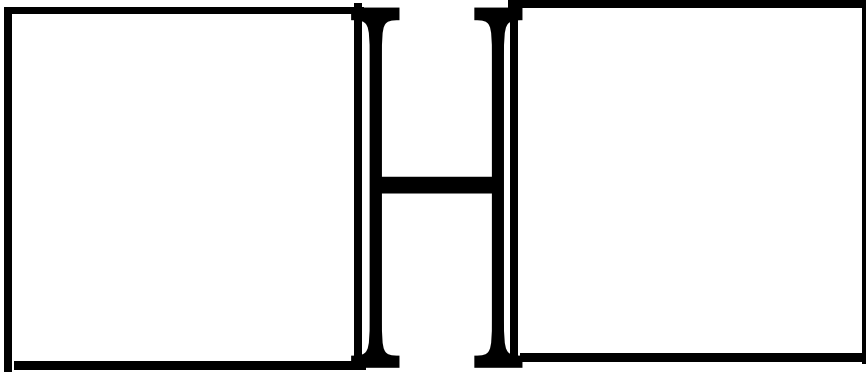
.....

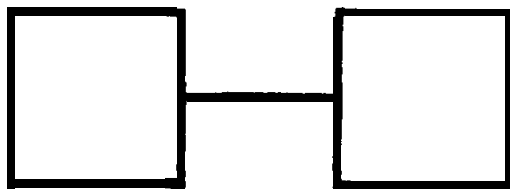

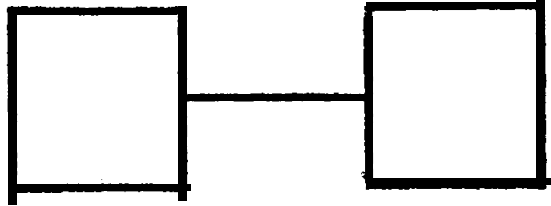
.....

.....

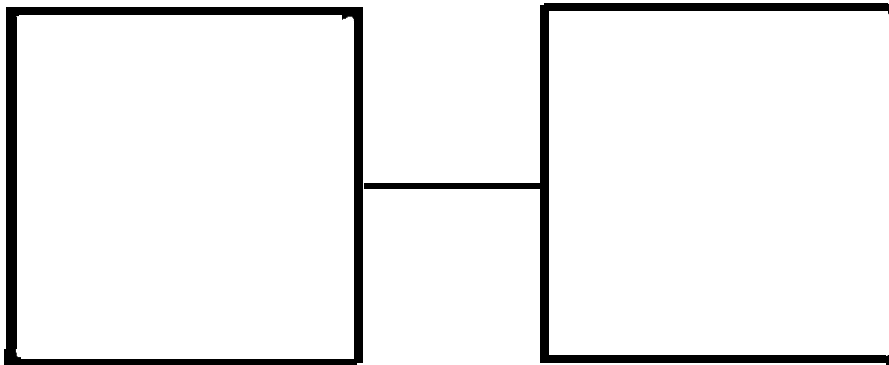

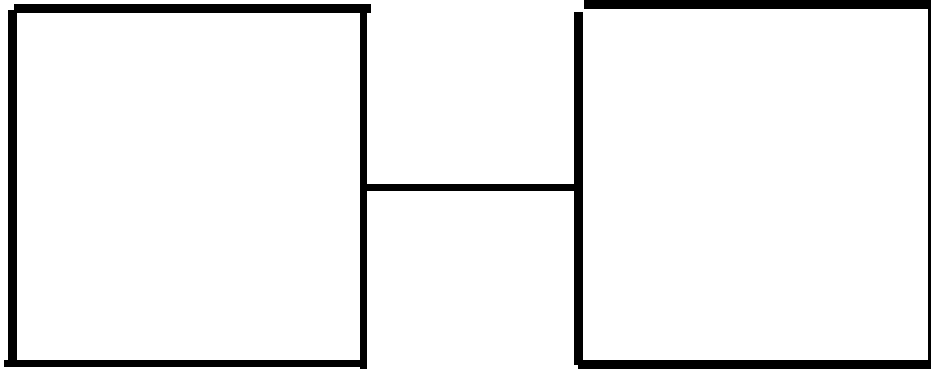
.....

.....

.....

